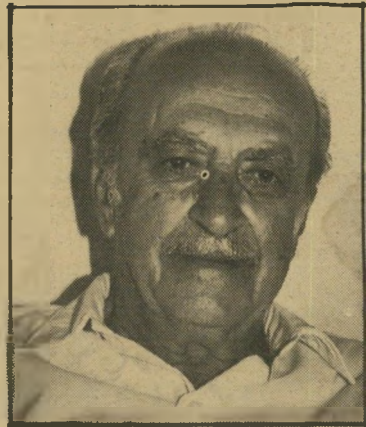

הידוודות

בית חדש אליאס בשא-רה לא הס-פיק להתגורר בבית החדש שבנה.

לכפר, ומי שלא יעזוב — יירה! הוא אמר שנעזוב רק לכמה ימים, אולי שבועיים, עד שהמצב יתבהר. "לא היתה ברירה ועזבנו את הכפר. לקחנו איתנו רק כמה חפצים והלכנו לכפר ג'יש הסמוך. שם נכנסנו לבתיים של המוסלמים שגורשו, וחיכינו. עברו שבועיים ועוד שבועיים ועוד שבועיים, עד היום."

באחד הבתים הראשונים בכניסה לכפר ג'יש — בעברית: גושיחלב — גר ג'אד סלימן הישיש. בשכנות אליו מתגוררת מישפחתו של בשארה סלי-מן. בשארה הוא הכומר של בירעם. הוא גבר נאה מראה הלבוש בבגדי כומר. הוא מחזיק אצלו את המפתחות לבניין הכנסייה הישן. הוא כבר בן הדרור הצעיר שגרל בג'יש, בינתיים יש כבר דור צעיר ממנו, ילדים, שנולדו בכפי-רים החדשים, אך אם ישאל אותם ור-מהיכן הם, יאמרו ללא היסוס: "בירעם".

"נחזור הביתה!" ג'אד סלימן, תושב בירעם המגורש, מצ-ביע על הריסות הכפר כשהוא עומד על גג הכנסייה. לו

ולחבריו, תושבי הכפר, אין ספק כי ברגע שיתירו השילטונות הם יעזבו את בתיים שבגוש ויחזרו לאדמתם שבכפר בירעם. כל הבתים בכפר פוצצו.

והן אנשי בירעם, לוחות-שנה ועליהם ציורים או צילומים מן הכפר בימיו הד-טובים, כשעוד היו בו חיים. התושבים המקוריים של שני הכפרים כבר זקנים. בניהם, שגרלו במקומות אחרים, מתגעגעים לאדמה הגולה כאילו עזבו אותה אתמול. הם עולים לרגל לכפרים ההרוסים לעיתים קרובות ומלמדים את ילדיהם, הדור השלישי, את כל ההיסטוריה של הכפר. הילדים הקטנים לומדים לומר את שם הכפר עוד לפני שהם לומדים לומר אבא ואמא. לאיש מן העקורים אין ספק שברגע שיותר לחזור הוא אורו את חפציו ועובר לגור בכפר מולדתו. בינתיים נערכים בישראל ויכוים מרים סביב הצעתו של השר משה ארנס. שימעון פרס דורש את הבכורה לעצמו, טוען שהוא אבי רעיון-השיבה, וארנס מותקף בידי החוגים הימניים קיצוניים, הן במפלגתו והן במפלגת-העבודה.

התינוק ביד אחת ומיוודרה ביד השנייה. היא הגיעה עד המשאית, שאיירה את התינוק על הכביש בצד אחד ועברה לצד השני כדי לשים את המיוודרה על המשאית. אחר-כך רצתה לחזור לקחת את התינוק, אבל החייל לא הירשה לה. אמרו שמי שיחזור יירו בו. אני אמרתי שיירו בי, אני חוזר לקחת את התינוק, חזרתי ולקחתי."

יום לפני גירושו מן הכפר סיים ב- שארה לבנות את ביתו החדש בקצה הכפר. לא ישנתי בבית אפילו לילה אחד, והם באו להוציא אותנו. הם אפילו לקחו לנו את המפתחות. אחרי כמה זמן באו והחזירו לנו את המפתחות, אבל לא נתנו לנו לחזור לבתים. אחר-כך ראיתי איך מפוצצים לנו את הבתים.

"אני הייתי שוטר כמישטרת-ישר" אל, גרתי אז בכפר מעליה. כשעברתי עם מכונית המישטרה ליד איקרית, ר-איתי חיילים שמים לבנות-החבלה וחומ-רינפץ בתוך הבתים. כלילה אחד הם פוצצו את כל הבתים. שמענו את הפי-

אכיון העולם הזה

הפגנה בתל-אביב בשנים 1972-1973 נאתה ה-דרישה הציבורית להחזיר לעקורים את זכויותיהם. בתמונה: אחת ההפגנות, שנערכה בתל-אביב. מפגינים יהודים נושאים שלט ועליו הכתובת: בירעם. הפגנה אחרת צעדה ברחובות ירושלים.

את מתיים כבתי-הקברות של אבותי-היום. הם וואבות-אבותיהם, וכך הם עושים עד היום.

הצבא הביא משאיות

לפני 15 שנה החליטו כמה עשרות מתושבי בירעם להתנחל בכנסייה. הם נכנסו למיבנה הישן ושהו בו שישה חודשים. במהלך התקופה הזו הספיקו לשפץ את המיבנה, לצבוע את הקירות, לשים מעגול על הרלת ולהתקין את הכנסייה לפעילות. באותה תקופה היו בארץ הפגנות סוערות תחת הסיסמה להחזיר את העקורים לבתיהם. מאז מתקיימות כל החתונות של עקורי בירעם בכנסייה הישנה, וכך גם ההל-ויות.

לאנשי איקרית סיפור דומה. אליאס בשארה (70) נולד באיקרית. גם הוא זוכר את היום שבו הופיע הצבא: "באו ואמרו לנו לצאת מהכפר לשבר-עיים בלבד. אמרו לנו ללכת לכפר רמה הסמוך. הם הסכימו ש-25 איש ישארו במקום לשמור מפני ביזה. אני הייתי בין הנשארים. אני, אשתי והילד הקטן בן החודשיים.

אחרי 40 יום באו מהצבא ואמרו לנו לאסוף את הדברים שלנו ולעזוב. הם הביאו משאיות, ואמרו שנעמס עליהן כל מה שאנחנו יכולים. אמרו לקחת דברים ולא לחזור. אשתי לקחה את

הילדים, כך מסבירים המבוגרים, יוני-קים את שם כפרם עם חלב אמם. במשך כמה שנים לא התיר הצבא לאנשי איקרית ובירעם לבקר את הכפ-רים. הבתים הנטושים נשארו על עומי-דם, כך גם האדמות. השטח היה סגור ונשמר עליידי צה"ל. מי שהעז להת-קרב, הואשם בפליילם.

ב-1952 הגישו תושבי שני הכפרים עתירה לבית הדין הגבוה לצדק וביק-שו לחזור לכפרים. בית-הדין הח-ליט לטובת תושבי הכפרים. באותם הי-מים היה ממשל צבאי על כל התושבים הערביים של מדינת-ישראל, שהונהג לפי התקנות לשעת חרום. ממשלת ב-נגוריון ציפצה על הבג"ץ, וסירבה לבצע את הוראתו, תוך הסתמכות על תקנות אלה.

חודשים אחרים אחרי החלטת בג"ץ הגיעה חופפת השילטונות לשיא: צה"ל פוצץ את כל הבתים בשני הכפרים, חוץ ממבני הכנסיות. ג'אד סלימן זוכר כיצד עמד על גיבי-עה שמול הכפר וצפה בבתים המתפר-צצים. כל אנשי הכפר עמדו שם והס-תכלו על המחזה המחריד. במשך שנים אחרות לא הורשו תר-שבי הכפר לגשת לאזור, שהיה סגור. לכן היו הולכים מידי פעם לגיבעה מ-מול וצופים בכפר ההרוס. ב-1967, עם ביטול הממשל הצבאי, הורשו תושבי איקרית ובירעם לקבור

ב-31 באוקטובר 1948 נכנס צה"ל לכפר הערבי איקרית שבנגליל. ב-5 כי-נובמבר אותה השנה התבקשו תושבי כפר זה, כולם יוונים קתולים, לעזוב את המקום. "לשבועיים בלבד", אמר להם קצין צה"ל.

ב-4 ביוני 1987 הגיש השר משה ארנס מיסמך לראש-הממשלה ובו ה-ציע לממשלה לקבל החלטה לפיה יח-זרו תושבי איקרית ובירעם לאומות-הם.

על השבועיים הראשונים של סוף-1948 נוספו עוד שבועיים ועוד שב-ועיים. 39 שנים מחכים אנשי איקרית ובירעם להחלטה שתחזיר אותם לאד-מותיהם. חלק מהאדמה מעובד על-ידי י-שובים יהודיים בסביבה, חלק אחר נותר מוכר.

ג'אד סלימן (63) נולד בבירעם. שם-למד, התחתן, ונבחר כחבר ועד הכפר. הוא זוכר היטב את האירועים בשנת-1948: "זה היה יום חורף קשה. היתה סערה וירד גשם. בא אלינו ניצב מהמימשל הצבאי והזמין את ועד הכפר לפגישה. הוא מסר שיש לו הוראה בשבילנו. כשבאנו, הודיע לנו במפתיע שעל כל תושבי הכפר לצאת ולעזוב את המקום בתוך 48 שעות. שאלנו מ-דוע, והוא הסביר שיש סיבה ביטחונית. שאלנו לאן עלינו ללכת, והוא אמר: התרחקו מהכפר כמה קילומטרים. והוסיף: בעוד 48 שעות יכנס הצבא

חתונות והלוויות בשארה סלימן, הכומר של בירעם, עומד מאחורי דוכן חדש שהוצב בכנסייה היש-נה של בירעם. הוא מקיים בכנסייה את כל החתונות וההטבילות.

כך או כך, עקורי איקרית ובירעם מקווים שיזכו לראות צדק. לא איכפת להם אם ההצרות האחרונות ברבר-שיבתם לכפרים הן רק תעלול-בחירות או כוונה אמיתית, הם רוצים לשוב הביתה. גם אין זה מעניינם מי מהשנים, פרס או ארנס, יהיה זה אשר יקיים את ההבטחה, שנתינה לפני 40 שנה. אכל התושבים, שבעי הבטחות ושי-נים, עדיין לא התחילו לארוז את ה-מיוודות. הם יושבים ומחכים. יושבים ומקווים.

כתבה וצילמה ענת סרגוסטי